

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

ԵՍ

ԽԽՈՒՆՁՆ ՈՒ ՍՈՒՆԿԸԸ

ՀՊԱՐՏ ԱՔԼՈՐԸ

ԿԱՉԱՂԱԿԸ

ՄԵՐՈԲԸ

ԸՆԿՈՒՅՑՆ ՈՒ ՈՐԴԸ

ԳԱՅԼԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՔԸ

ՄՍՅՐ ՀՈՂԻ ԳԱՆԳԱԸԸ

ՓՇԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

ԽՈՒԼԻ ԱՅԾԵՐԸ

ՄԵՐ ՇՈՒՆԸ (Մանկական հիշողություն)

ԻՄ ԲԱԴԻԿԸ (Մանկական հիշողություն)

ԳԱԼՈՅԻ ԱՂՎԵՍԸ (Մանկական հիշողություն)

ԵՍ

Ազրավը բռնեց մի խեցքետին և նստեց ծառին:

Խեցքետինն ուզեց ազատվի, կտցիցը զատվի ու ասավ նրան.

-Ուսկեհատիկ, ազրավ տատիկ, ո՞վ է մեզնից կեղտոտը:

Ազրավը սեղմեց կտուցը և կռոաց.

-Դո՞ւ...

-Ուսկեհատիկ, ազրավ տատիկ, ո՞վ է մեզնից նախշունը:

Ազրավը բացեց կտուցը և կռոաց.

-Ես ս...

Կտուցը բաց անելուն պես խեցքետինը կտցից ընկավ ջուրը և իրեն ազատեց:

ԽԽՈՒՆՁՆ ՈՒ ՍՈՒՆԿԸԸ

Նստել է խխունջը սունկի վրա, բարկանում է, նեղանում ու անցնողին նախատում:

-Էս ի՞նչ է թռչկոտում ձպոռտ ձպոռտ, ասես չի կարող ինձ նման ծանր ու մեծ նստի: Թիթեռները թրթռում են, թռչնակները ծրլվլում, խխունջը նորից կատաղում է.

— Սրանք ի՞նչ են թռչում, թռչկոտում, ի՞նչ են երգում, ի ուրիշ գործ չունե՞ն: Ա՛յ, ուրիշ բան եմ ես, ոչ թռչկոտում եմ, ոչ երգում: Թռչե՞լս որն է, երգե՞լս որը:

— Է՛քուրիկ խխունջ, — հառաջում է սունկը, — զիտե՞ս ինչու ենք լուռումունջ մնացել եստեղ. ոչ թռչել զիտենք և ոչ էլ երգել:

ՀՊԱՐՏ ԱՔԼՈՐԸ

Աքլորը թռավ ընկավ հարևանի բակը: Ճղղաց, ճղղաց, բակի աքլորին կտցեց, կտցահարեց, բադերին դուրս արեց, հավերին մի տեղ հավաքեց ու հետո հարձակվեց փոքրիկ շան վրա:

Բակն իրար անցավ: Աքլորը կանգնեց ու հպարտ-հպարտ կանչեց.

— Ծուղրուղու և, դուք ո վ եք, չասեք թե դուք խմբով եք, ես մեն-մենակ. բոլորին՝ հավիդ՝ բադիդ, աքլորիդ, ինչ ուզենամ, են կանեմ, շանն էլ բակից կհանեմ:

Հարսը լսեց բակի աղմուկը, վազեց բռնեց աքլորին, դուրս շպրտեց բակից ու ասավ. -Կորի՛, գնա՛, անպիտան, քեզպեսին էլ երես տա՞ն, բավական չէ բակում է, ուրիշին էլ բակում է:

ԿԱՉԱՂԱԿԸ

Չալ կաշաղակը թռչում էր, թռչում ու ծառին նստում: Նստում էր, նստում, պոչիկն էր շարժում: Շարժում էր, շարժում ու երգեր ասում.

-Կա, չէ, կա, չկա, չէ:

Նորից թռչում էր, թռչում էր, թռչում ու ծառին նստում. նստում էր, նստում, պոչիկն էր շարժում ու երգեր ասում.

-Կա, չէ, կա, չկա, չէ:

Նորից թռչում էր, թռչում էր, թռչում ու ծառին նստում: Ծառին էր նստում, պոչիկն էր շարժում, պոչիկն էր շարժում ու երգ էր ասում.

-Չկա, չէ, չէ...

ՍԵՐՈԲԸ

— Սերո՛ք, — ասում է հայրը, — գնա հարևանից արշինը բեր, կտավը չափենք:

— Է՛, բան չունես, հայրիկ, ի՞նչ նեղություն տանք հարևանին, ես զիտեմ, որ մեր կատուն պոչից մինչև ականջի ծայրը մի արշին է: Էլ արշինն ի՞նչ կանենք:

— Սերո՛ք, Սերո՛ք, — ասում է հայրը, — ապրես, գնա հարևանից գրվանքանոցը բեր, պանիր կշռենք:

— Է՛, բան չունես, հայրի՛կ, ա՛յ, մեր սատկած էշի սմբակը մի գրվանքա է:

— Սերո՛ք, Սերո՛ք, դու ինձանից թեթև ես, մի դուրս վազի տես եղանակն ինչպես է:

— Է՛, հայրիկ, էլ ի՞նչ գնամ, կուզես մեր շանը կանչեմ, թե մազերը չոր են, հո եղանակը պարզ է:

— Սերո՛ք, Սերո՛ք, — շունչը կտրած ասում է հայրը, — հացը բկիս կանգնեց, ջո՛ւր, ջո՛ւր, ջո՛ւր....

— Է՛, հայրիկ, — ասում է Սերոբը, — դու էլ ինչ դժվար բան կա, ինձ ես ասում...

ԸՆԿՈՒՅՑՁՆ ՈՒ ՈՐԴԸ

Այզում կային զանազան պտղատու

ծառեր՝ ընկույզենի, տանձենի, խնձորենի, թզենի: Ընկույզենու կանաչ ճյուղերից կախվել էր փոքրիկ ընկույզը ու օրորվում էր: Մոտեցավ նրան ծերունի որդն ու ասավ.

-Միրուն ընկուզիկ, թող բունդ մտնեմ, քիչ հանգստանամ, ապրենք միասին: Դու դեռ փոքր ես, քեզ կօրորեմ, հերիաքներ կասեմ ու քեզ կուրախացնեմ:

-Մի թողնի այդ թափառականին քո տունը: Ո՞վ զիտե դրա տունն ու բունը, վարքն ու բարքը, — ասացին փոքրիկ ընկույզին նրա եղբայրները:

— Այդ ձեր բանը չի, ի՞նչ եք խոսում իզուր տեղը. Ես ինձ համար, դուք՝ ձեզ համար,

— պատասխանեց ընկույզիկը և հյուր ընդունեց ծերունի որդին:

Ազահ և չարամիտ որդը ծակեց ընկույզի կեղևը, ներս մտավ, միջուկը կերավ, դատարկեց, նստեց ու երգեց.

— Մի նոր ընկույզ ես գտա,

Ծակեցի ու ներս մտա,

Կերա, կերա կշտացա,

Դատարկ մնաց՝ վշտացա:

Այդպէս երգում և ծափ էր տալիս ավազակ որդը դատարկ կեղևի մեջ: Ծափ էր տալիս ու ասում.

— Դուրս գամ ծառը չափչփեմ.

Տեսնես ում կիսարիսեմ,

Ինձ որդ կասեն, ծերուկ որդ,

Լեզուս քաղցր, շողոքորթ:

Փոքրիկ, անփորձ ընկույզը զոհ էր զնացել չար, ավազակ որդին... Քամին էր միայն մեջը վզվում, իսկ հարևանները նայում էին նրան ու ափսոսում:

ԳԱՅԼԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՔԸ

Գայլի մահը մոտեցել էր: Նա մեռնում էր, դրա համար էլ սկսեց իր մեղքերը մեկ-մեկ խոստովանել... Բայց ընդամենը երեք ժամ էր մնացել, որ հոգին տար, իսկ մեղքերն այնքան շատ էին, որ երեք օրն էլ բավական չէր լինի բոլորը խոստովանելու համար: Գայլը տեսնում է, որ հնար չկա, սկսում է իր արած լավությունները մեկ-մեկ հաշվել:

— Մի անգամ, — ասում է նա, — մի գառ անցավ մոտովս, իսկ ես թեև շատ քաղցած էի, բայց ձեռք չտվի նրան: Հիշում եմ, թե ինչպէս այդ ժամանակ մի ոչխար հեռվում կանգնած ծիծաղում էր ինձ վրա, որ ես գառանը մաս-մաս չարի: Բայց չնայելով ոչխարի ծաղրին, ես թողի գառանը, որ ողջ-առողջ անցնի իմ մոտովը:

Էս մեկ... մեկ էլ...

— Հիշում եմ, այ գայլ, — ձայն տվեց ոզնին, որ կանգնած էր գայլից քիչ հեռու, — այդ բանն այն ժամանակ պատահեց, երբ դու երկու թաթով թակարդն էիր ընկել և չէիր կարողանում տեղիցո՞ւ շարժվել:

ՄԱՅՐ ՀՈՂԻ ԳԱՆԳԱԾԸ

Երազում Մայր Հողը հարցրեց Վահանին.

-Ճանաչո՞ւմ ես ինձ, Վահան, զիտե՞ս ես ով եմ:

-Ո՞չ, դու ո՞վ ես, չեմ ճանաչում, - պատասխանեց Վահանը:

-Ես Մայր հողն եմ, ամրող աշխարհին կերակրողը: Ես քո տատն եմ, սիրելի՝ Վահան, - ասավ լացակումած Մայր հողը:

- Ինչո՞ւ ես լալիս, տատի՞,- հարցրեց այս անգամ Վահանը:
- Ինչպէ՞ս չլամ, սիրելիս, իմ անհոգ զավակը, են երկրագործը, ինձ շատ է բարկացնում: Նա միայն վարելը գիտե և շարունակ միննույն սերմը գցելը: Ինձ չի կերակրում, չի պարարտացնում: Ասա՝ նրան, Վահան, որ ես իրանից շատ դժգոհ եմ:
- Կասեմ, տատի՞, կասեմ:
- Ասա՝ նրան, որ եթե նա ինձ ամեն տար պարարտացնի ու սերմը փոխի, ես նրան մի տարում չորս տարվա պաշար կտամ:
- Լավ, լավ, տատի՞, այդ էլ կասեմ:
- Հոգիս հանեց այս անպետք քոլը: Մի դժվար բան չի սրանից ազատվելը: Թող աշնանը մի բերան վարի ինձ, գարնանը մի անգամ էլ արորով շուր տա, ամառը թողնի արևի տակ, պրծավ գնաց: Վահան, այս էլ հիշեցրու նրան:
- Այդ էլ կասեմ, տատի՞, միամիտ կաց:
- Դու նրանց այսպես ասա. Մայր հողը պատվիրում է, որ իրեն լսես, եթե ուզում ես՝ հաց ունենաս: Ականջս տարավ նրա անտեղի գանգատը, թե հողը ծերացել է, ուժից ընկել է, եւ բանի պետք չէ:
- Ո՛չ, հենց ի՞նքն է անպետքը: Այս էլ ասա, Վահան:
- Կասեմ, կասեմ, տատի, միամիտ կաց:
- Գիտե՞ս, Վահան, ես տեսակ-տեսակ հյութեր ունեմ, հյութ ունեմ, հացարույսերի համար է, հյութ ունեմ, որ գետնախնձորի է պետք: Հյութ էլ ունեմ, որ զանազան բանջարեղեններին է հարկավոր: Ամեն բույս իրեն հարկավոր հյութն է ծծում: Իմ բոլոր հյութերը որ ծծեն, չէ՞ որ ուժասպառ կլինեմ: Ժամանակ էլ չեն տալիս, որ նոր հյութեր հավաքեմ: Կովը, որ կով է, նրան կթելուց հետո ժամանակ են տալիս, որ կաթ հավաքի: Զիուն էլ շարունակ չեն հեծնում, սրան էլ են հանգիստ տալիս: Այդ էլ կասեմ, Վահան:
- Իմացա, տատի՞, իմացա: Բոլորը մեկ-մեկ կասեմ,- քնի մեջ բռավեց Վահանն ու իր ձայնից զարթնեց:
- Զարթնեց ու պատմեց իր հորը:

ՓՇԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

Կառ փուշը գլուխը տնկած, փշերը փռած, փշերը սրած, ուռած ու փքված ինքն իրեն ասում էր.

— Ես այս դաշտի իշխանն եմ, ո՞վ կհամարձակվի ինձ ձեռք տալ: Ես քանի-քանի քիթ եմ ծակել քանի կովի, եզան ու գոմեշի լեզու կծել: Քանիսի ձեռքից, քանիսի ոտքից արյուն եմ հանել:

Ճիշտ որ, եթե ես իմ քաջությունները համբելու լինեմ, քաջերի քաջն եմ, խաների խանն եմ: Խոկ ինչ կանեմ սրանից հետո, են էլ ես գիտեմ: Ես վճռել եմ ով մոտիցս անցնի՝ Քաշեմ, մաշեմ, աղեմ, դաղեմ,

Լեզվի միջին փուշ թաղեմ,

Թո՞ դ թրթռան, թո՞ դ մրմռան,

Ես ծիծաղեմ, ես հոհոամ:

Երբ կովերն անցնում էին կառ փշի մոտով, խեթ-խեթ նայում էին նրան ու միմյանց զգուշացնում.

— Չմոտենաս էս հպարտին, կծել զիտե, կծան է, չես կարող դու բերանդ առնել, ոչ
տրորել, ոչ ծամել...

Ոչխարներն ասում էին.

— Բուրդներս կքաշի, թող կորչի էս կառը, գլուխը մեծ քարը:
Խոզն ասում էր.

— Արմատդ կքանդեի, քեզ կհանեի, բայց չարժե, որ դունչս կեղտոտեմ: Գնա կորի, ո՞վ
պետք է փորի:

Բայց կառ փուշը գլուխը տնկած՝ իր երգն էր երգում.

Քաշեմ, մաշեմ, աղեմ, դաղեմ,

Լեզվի միջին փուշս թաղեմ,

Թող թրթռան, թող մրմռան,

Ես ծիծաղեմ, ես հոհոամ:

Ու մեկ էլ եկավ էշը, վիզը երկարացրեց, ըոխեց փշի ցից գլուխը, լամեց-լամլմեց, ծամեց-
ծամծմեց, կուլ տվեց ու ասավ.

-Փշի գերեզմանը էշի փորն է:

ԽՈՒՀԻ ԱՅԾԵՐԸ

Մի խուլ մարդ երեք այծ ուներ: Մեկի պոզը կոտրած էր: Ինչպես է լինում, մի օր այծերը
կորչում են: Տերն ընկնում է դես-դեն այծերը գտնելու:

Նա պատահում է մի ուրիշ խուլ մարդու՝ վար անելիս, և հարցնում է.

— Բարի աջողում, ախապեր, այծերս չե՞ս տեսել:

— Լավ է՝ այսպես ցանեմ, — ձեռը մի կողմ թափ տալով պատասխանում է վար անողը:
Այծատերը կարծելով, թե դեպի ցույց տված կողմն են գնացել այծերը ասում է.

— Թող երկինքը վկա լինի, թե գտա այծերս, պոզը կոտրածը քեզ եմ տալու:

Ասում է և գնում այծերը որոնելու: Այծերը գտնելով՝ ուրախ-ուրախ առաջն արած, քշում
բերում է արտավարի մոտ և ասում.

— Շնորհակալ եմ, ախապե՞ր, այծերս գտա. առ այս այծն էլ քեզ, — ու պոզը կոտրած այծը
քշում է դեպի նա:

— Ես չեմ կոտրել դրա պոզը, ես տեղեկություն չունեմ, — զարմանքով ասում է
արտավարի խուլը:

— Ի՞նչ ես խոսում, — ասում է այծատերը, — ես այս այծն եմ խոստացել, որ մեռնես
էլ՝ մյուս այծերից տվողը չեմ:

— Չէ, ես չեմ կոտրել, — բարկացած ասում է մեկը:

— Չէ, ես էս այծն եմ խոստացել, — կրկնում է մյուսը:

Սա նրան, նա սրան, բանը հասնում է տուրուղմբոցի: Վերջն էլ գնում են քյոխսվի մոտ
զանգատ: Գյուղը շհասած սրանց հանդիպում է մի պառավ կին, նույնպես խուլ և հարսի
ձեռքից փախած:

— Այնանի, — ասում է այծատերը, — իմ այծերը կորել էին. գնացի, ես մարդուն
հարցրի, սա էլ այծերիս տեղը ցույց տվեց: Պոզը կոտրած այծս տալիս եմ սրան, չի
վերցընում, ես է՞ղ այծնեմ խոստացել, որ մեռնի էլ, մյուս այծերից տվողը չեմ:

— ԱՇ նանի, — ասում է խուլ մարդը, — ես օտարականն եկել ասում է, թե այծիս պոզը դու ես ջարդել: Թող ձեռք ջարդվի, թե ես եղ բանից տեղեկություն ունեմ:

— Ե՛, որդիքս, ձեր արևն ապրի, — պատասխանում է խուլ պառավը, — ինչ էլ ուզում է լինի, ես ձեր խնդիրը չեմ կարող կատարել. քանի որ են չքոտ անզգամ հարսը տանն է, ես են տունը ոտ կոխողը չեմ ու չեմ:

ՄԵՐ ՇՈՒՆԸ

(Մանկական հիշողություն)

Ամեն բանի էլ լավը լինում է:

Մենք շատ շներ ենք ունեցել, բայց մի շուն ունեինք, որ գյուղի մեջ մի հատ էր: Ուրիշ շուն էր մեր շունը, հասկացող, խելոք, հավատարիմ: Լավն էր, շատ լավն էր, իսկի չեմ մոռանում մեր Մշկոյին:

Առավոտյան կովերին նախրամեց տանողը մեր Մշկոն էր, երեկոյան նախրից տուն բերողը մեր Մշկոն էր:

Հաց թիւելու ժամանակ հավ ու ճիվ տանից դուրս անողը մեր Մշկոն էր:

Երեկոյան դեմ հավ ու ճիվ. թիսամորն իր ճուտերով ներս անողը մեր Մշկոն էր:

Այսպէս՝ մեր Մշկոն մի շատ լավ, հասկացող, խելոք, հավատարիմ շուն էր:

Բայց մի բան կա, որ ես իսկի չեմ մոռանում մեր Միշկոյին և մտքումս ասում եմ, մի՞ թե շունը կարող է այդշափ հասկացող լինի:

Կալի ժամանակ, դե՛, գիտեք, թե ինչքան աշխատող ձեռք է հարկավոր գյուղացուն:

Կամերը պետք է քշել, կալի բոլորը վրա գցել, կալը երես լինելիս պետք է շրջել, տակը վրա անել, մանրել, թեղել, տակը ավելել:

Բա ի՞նչ կրակ բան է, երբ տեսնում ես արև արեգակ օրը՝ մին էլ հանկարծ երկնքի վրա մի թաշկինակի չափ ամպ դուրս եկավ, մի երկու րոպեի մեջ լայնացավ, մեծացավ, սևացավ ու կաթկթոցն ընկավ, գոռզոռցն էլ հետևից:

Այդ ժամանակ կալի մեջ սկսվում է մի դժվար աշխատանք. որը եղանն է քաշում, որը թին, որը փոցիսը, որը ցախավելը, կալը հավաքում են, ջոկ-ջոկ հուկուլներ են դնում և անձրևի ձեռքից կալը ազատում:

Մայրիկս մենակ էր, բայց շատ ժիր: Առավոտ կանուխ վեր էր կենում, տան բանը անում, կերակուր եփում, հացը թիսում: Փոքրիկ եղբորս էլ ծիծ էր տալիս, քնացնում իր օրորոցում, դուռը վրան փակում ու զալիս կալը մեզ օգնելու:

Մեր Մշկոն դուանը չէր պառկում, դես-դեն չէր ընկնում, բարձրանում էր կտուրը, պառկում կտրան ծերին, առաջին թարիկները երկարացնում էր դեպի երդիկը, զլուխն էլ դնում էր թաթերի վրա ու պառկում, ականջը ձենի պահած:

Ճենց որ եղբայրս զարթնում էր ու լաց լինում, շունը բարձրանում էր հետի ոտներին, երեսը դեպի կալը դարձնում ու հաշում, կոնծկոնծում էր:

Մայրս ասում էր.

Դե ես զնամ, շան հաշոցը գալիս է, երեխան զարթնել է, լաց է լինում:

Այսպէս խելոք, հասկացող, հավատարիմ շուն էր Մշկոն:

ԻՄ ԲԱԴԻԿԸ

(Մանկական հիշողություն)

Իմ բաղիկը, իմ փոքրիկ, իմ կաղլիկ բաղիկը, որ ինձ ընծայեց իմ քեռեկին Մարտն:

Կուզեք պատմեմ, թե ինչպես եղավ, որ բաղիկն ինձ ընծայեցին:

Մի օր մայրիկս ինձ ասաց.

-Արի՝ կ ջան, չե՞ս գալիս գնանք քեռանցդ, ես մենակ վախում եմ:

Քեռանցս գյուղը, Ղալթաղչին, մոտ երկու վերստ հեռու է մերից: Ես շատ ուրախացա, որ մայրիկս ինձ էլ է ուզում տանել քեռանցս: Ես էն ժամանակ յոթ տարեկան կլինեի, ոչ ավելի: Փայտը ձի արի, մի բարակ ճիպոտ՝ մտրակ, ուտարորիկ, անգոտիկ, գլխաբաց ընկա մայրիկիս առաջը և գնացինք քեռանց տուն

Ճամփին մայրիկս ծիծաղում էր ինձ վրա.

-Մի տղա կա անունն Արիկ,

Ուտարորիկ, անվարտիք,

Թոշկոտում է ինչպես հորթիկ,

Համ ձի ունի, համ մտրակ,

Չունի գուլպա ու գտակ:

-Հա, հասկանում եմ, մայրիկ ջան, եր ինձ հետ ես,- ասում էի ես: - Մայրի՝ կ ջան, որ գնանք քեռանց, դու ասա՝ ես երեխան էլ բոբիկ է հո: Մարտ քեռեկինը, էն է, կհասկանա, բուրդ կտա, դու էլ ինձ համար գուլպա կգործես. հա՝, մայրիկ ջան, կասէ՞ս:

-Չէ, չեմ ասի, Արիկ, գուլպան դու պիտի հազնես, դու էլ ասա:

-Ես ամաշում եմ, մայրիկ ջան, ինչպէ՞ս ասեմ, ամոթ չի՞: Է՛ մայրիկ ջան, դու գիտես, եթե շասես, էս է ձիուս գլուխը ետ դարձրի, գնում եմ մեր գյուղը, դու մենակ կաց ու վախեցիր: Հը, կասէ՞ս, թե ոչ:

-Լավ, լավ, մի բարկանա, Արիկ, կասեմ, կասեմ, ինձ մենակ մի՛ թողնի, եթե ոչ կգնամ և կկորչեմ, էն ժամանակ քեզ ով մայրիկ կլինի:

-Որ եղավ է գնանք, մայրիկ ջան,- վազեցի և փաթաթվեցի նրան:

Շուտով հասանք քեռանց տուն:

Սիրտս թպրտում էր, թե առաջին անգամ ինձ ով կպատահի: Լավ էր՝ դրանը ոչ ոք չկար, որ ինձ տեսներ: Մայրիկս դրնից կանչեց ձայնը փոխած:

Էլ, ո՞վ կա տանը, դուրս եկեք, ձին ներս քաշեցեք, հյուր է եկել:

Էդ ձայնի վրա մեծ քեռիս, Մնացը, դուրս եկավ, ես ձիս թողած կպա մայրիկիս:

-Սրբուիի ջան, դո՞ւ ես, ա՛յ, մասխարա,- ասավ քեռիս մայրիկիս և բռնելով ինձ համբուրեց:

Որ լսեցին մայրիկիս գալը՝ հավաքվեցին նրա ազգականները, մոտիկ հարևանները և սկսեցին բաներ պատմել տալ մայրիկիս, որովհետև նա պատմելու մեջ շատ ընդունակ էր, շատ հանաքչի. մարդկանց խոսելու, քայլելու ձևերն ու շարժումներն այնպես էր վերցնում, պատկերացնում, որ բոլորը ծիծաղում էին և երկար ժամանակ չէին ուզում հեռանալ նրա մոտից. նա բոլորի սիրելին էր:

Մայրիկս ինձ վրա էլ ծիծաղեց, ճամփի խոսակցությունը ջոկ-ջոկ պատմեց: Ես երեսս ձեռքերիս մեջ առած կպել էի մայրիկիս ծնկին և ոտներովս բուլդի-բուլդի անում, բարկանում էի, որ նա ինձ ամաշացնում է:

Ամեն բան լավ, բայց ես գուլպի տեր չդարձա: Մարտ քեռեկինն ասավ, որ ոչխարները դեռ չեն խուզել, պատրաստի բուրդ չկա: Սիրտս շահելու համար նա խոստացավ մի բաղիկ տալ ինձ:

Դուսնը կոթկոթում էր թուխսը, որի ճտերի մեջ կային նաև մի երկու բաղի ճուտիկներ: Մարտ քեռեկինը ձվերը խառն էր դրել թուխսի տակ: Բաղիկներից մեկը կադ էր դուրս եկել ձվից և չէր կարողանում հասնել մոր հետևից, մյուս ընկերներից ես էր մնում: Մարտ քեռեկինը հենց կադ ճուտիկին ինձ ընծայեց, ավելի շուտ՝ նրանից ազատվելու համար:

Ես շատ ուրախացա, համարյա ոտներս գետնից կտրվեցին: Բոլորովին մոռացա գուլպի մասին:

Գրկեցի բարիկիս և հենց նույն օրը ուրախ ճամփա ընկանք մայրիկիս հետ դեպի մեր գյուղը:

Ճամփին պատմում էի մայրիկիս, թե ինչպես պիտի կտեմ, ջրեմ բարիկիս, ինչպես պիտի նրան պահեմ և առողջացնեմ ոտը: Մայրիկս դարձյալ հանգիտս չէր թողնում ինձ, կատակներ էր անում և ինձ չարացնում:

-Չար Աթիկը, բաց թաթիկը, կադ բադիկը, կադ բադիկը, չար Աթիկը, բաց թաթիկը,- կրկնելով գալիս էր:

Հենց որ մեր գյուղին մոտեցանք, ես մայրիկիցս առաջ ընկա և վազեցի տուն: Հասնելուս պես մի կավե ամանի մեջ բուրդ դրի, բուրդն էլ հանելով մի բարձից. բարիկիս կտեցի, ջրեցի և դրի բրդի մեջ, որ տեղը տաք և փափուկ լինի: Հետո վազեցի Հռոմ մորքուրանց տունը, իմաց տվի, որ ես և մայրիկս գնացել էինք քեռանց. Մարտ քեռեկինն էլ ինձ մի բադիկ է ընծայել, բայց մի ոտից կադ: Ասի մորքուրիս՝ արի ճուտիկիս ոտը կապի, որ առողջանա:

Մորաքուրիս հետ եկանք մեր տուն: Նա համ տեղեկություն առավ մայրիկիցս քեռանց մասին, համ էլ ճուտիկիս ոտը կապեց: Ես դարձյալ դրի նրան բրդի մեջ: Ես և բադիկս միասին էինք քնում: Ես շատ սիրեցի բադիկիս, այնպես որ նա իմ խաղընկերն էր դարձել: Մի օր էլ բադիկս թևերը կախեց, ոչինչ չկերավ և իրիկնապահին էլ շունչ չքաշեց, փետացավ մնաց: Ես լալիս էի ու լալիս: Նրան պաշում էի, կրծքիս էի սեղմում, տաքացնում, բերանից փշում, որ շունչ տամ նրան, բայց չելավ, որ չելավ: Նա արդեն մեռել էր:

Մայրիկս ինձ սիրտ էր տալիս, գուրզուրում էր.

Մի առողջ բադիկ կտամ, մի' լաց լինի,- ասում էր ինձ:

Չե՛ մ ուզում, չե՛ մ ուզում, - ոտներս գետին էի խփում, - ես ուրիշ բադիկ չեմ ուզում:

Մայրիկ, դո՛ արիր, որ իմ բադիկը մեռավ: Դու նրան կող անվանեցիր, նա էլ սրտին առավ, խռովեց ու մեռավ:

Ես լաց եմ եղել, լաց եմ եղել և այնպես քնել: Գիշերը շատ եմ զառանցել բադիկիս մասին.

Եղաք էր պատմում մայրիկս:

Մյուս առավոտ ես տեղիցս էլ չկարողացա վեր կենալ, բերանս չորանում էր, տաքությունս շատանում: Մի շաբաթից ավելի բավականին լուրջ հիվանդացել եմ:

Սիա էն օրվանից է, որ ես սաստիկ սիրում եմ թոշունների ճուտիկներին և փոքրիկ կենդանիներին:

ԳԱԼՈՅԻ ԱՂՎԵԱԾ

(Մանկական հիշողություն)

Զմեռն էր: Գայլերը մտնում էին մեր գյուղը ու դրսերից շներ փախցնում:

Մի սոված աղվես էլ երդիկից ներս էր մտել հավանցը և թառի վրայից հավի հետ ընկել էր գետին:

Ճրդոց-ճրդուցն ընկել էր հավերի մեջ: Խչոյենց Գալոն, որ գոմում էր քնած, լսեց հավերի ձայնը, վեր կացավ, ճրազ արավ ու գնաց դեպի հավնոց իմանալու, թե ինչ է պատահել: Դուռը բանալուն պես մեկ էլ անտեր աղվեսը հավը բերանին դուրս ցատկեց պայզած տեղից, կպավ Գալոյի բաց ծնկներին ու ոտների արանքով իրեն զցեց գոմը:

Գալո ապին լավ էլ չնկատեց, թե էն անտերն ինչ բան էր՝ կատո՞ւ էր, աղվե՞ս էր, գե՞լ էր, մարդագե՞լ էր, էնպես վեր թռավ, կանգնած տեղից ետ-ետ գնաց, որ մեջքն առավ շրհորի գուրին ու փովեց լերդի վրա ջրի մեջ, բղավելով.

Օգնեց ք, օգնեցէ ք, աղջի Զանան, Նարգիզ, Բախչոն, Ռստակ, Խաչոն, Ավոն, Հակոն, օգնեցէ ք, աչքիս բան երևաց, սիրտս պատռավ:

Էղ ձենի վրա Գալո ապու կինը՝ Զանանը, որդիներն ու հարսները, առհասարակ տանեցիք քնահարամ վեր թռան տեղներից, կիսամերկ վազեցին գոմ: Տեսան, որ Գալոն իր տեղաշորումը չի, ձենը ջրհորի մոտից է գալիս:

Գալո՝ ապի, Գալո՝ ապի, էղ որտե՞ղ ես, - ձեն տվին ու ձրազ արին:

- Ջրի գուրն եմ ընկել, փորձանքի եմ եկել, ոտներիս արանքով մի բան փախավ, չիմացա անտերը մարդագել էր, ինչ էր:

- Տնաշենի մարդ, - հանաքի տվավ Զանանը, - հո դու վաղուցվա վախկոտն ես, ո՞վ զիտե կատու է անցել ոտներիդ արանքով: Ի՞նչ է, ել ի՞նչ սիրտդ ձաքեց, ել տեղ չկա՞ր ջրի գուրն ընկար: Լավ է, որ ջրհորը չես ընկել, թե չէ ո՞վ պետք է մտներ քեզ ջրհորից հաներ. Ես որ մտնողը չի, թեկուզ քեզ պես քառասուն Գալո էլ մեռել: Աղջի Նարգիզ, ի՞նչ ես հեռու կանգնել, ամաշելր հիմի բռնեց, հաշվի թե կեսրարիդ տաշտն ենք դրել լողացնում ենք: Կարպետը բերին: Գալոյին ջրի գուրից քաշեցին, շիտկեցին, շապիկն հանեցին, իրեն փաթաթեցին կարպետի մեջ, տարան դրին իր տեղը և ջուր խմացրին:

- Այ հիմի, - շարունակում էր Զանանն իր հանաքը, - աստված ջահել-ջիվան, բերանն անատամ Գալո ապու ինձ բաշխեց: Այ մարդ, դրուստ, որ մեռնեիր, իմ հալն ի՞նչ կիհներ: Ես ինչպես լաց կլինեի քեզ վրա: Պիտի ասեի, այ Գալո ջան, քո ապանի սրտին մեռնեմ, մեծ գետերը թռոիր, եկար ջրհորի գուրի մեջ խեղդվեցի՞ր: Այս, Գալո ջան, ե՞րբ էիր մեռել, որ էս զիշեր մեռար:

Որդիներն ու հարսները մի լավ ծիծաղեցին, ինքն էլ, Գալո ապին, քմծիծաղ էր տալիս:

- Հա, հա, Զանան, էղ էլ մի բան շինեցիր, զցեցիր գեղամեջ, խալխի բերանը: Ուրիշ

կնանիք իրենց մարդկանց պակասությունները ծածկում են, դու ես, որ ինձ ծաղրում ես:

Դեհ, փորձանք էր էլի, եկավ:

- Լավ, լավ, Գալո ջան, ոչ մի տեղ չեմ ասի, մենակ մի մեռելատանը, մի հարսնատանը, մին էլ շատ-շատ՝ ժամումը: Հիմի փափախդ տուր մի աղոթեմ, հանգիստ քնիր, տեսնենք էն անտերն ինչ է եղել, որ փախել է քո ոտների արանքից: Զանանն առավ Գալոյի փափախն ու սկսեց բարձր աղոթել.

Աղոթեմ, աղ գողանաս,

Քառասուն ձուտ գողանաս,

Ցածր տեղից պատրաստ կենաս,

Բարձր տեղից վար ընկնես,
Պլոծիկներդ դուրս ընկնենմ
Սև ջուրը գլխիդ լիս ընկնի,
Քանի ջուրը ափին տա,
Քեզ վերցնի տափին տա,
Քանի ջուրը փրփրի,
Միսդ վրեդ քրքրի:
Բոլոր տանեցիր հրհոռում էին և իրենց կողմից սրախոտում:

2

Ճրագը օդայից տարան գոմ, ի՞նչ տեսնեն: Անպիտան աղվեսը մսուրի մեջ պպած՝ հավն է անուշ անում:

Եզները խրատել, կապերը կտրել, բառաչում են:

Հենց որ լույսն աղվեսի աչքին առավ, վախից, թե ինչից՝ թռավ եզան մեջքը: Է, մարդու մեջքին որ աղվես լինի, կարո՞ն է հանգիստ կանգնել, որ եզը հանգիստ կանգներ: Խեղճը բառաչում էր, վազում էր դես-դեն, ոտով, պոչով, գլխով էր անում: Էդտեղ նոր իմացան, որ իրենց հոր, Գալոյի վախեցնողն եղել է եղ անտեր աղվեսը: Զինվեցին ով ինչով կարող էր: Շատվոր տուն, փետավորները շատ: Տուր որ կտաս աղվեսին, բայց որտեղից, աղվեսին հո չէին խփում: Աղվեսը փախչում էր մեծ գոմից փոքր գոմը, փոքրից մեծը, թռչում էր եղ եզան վրայից են եզան վրա, էս կովից էն կովին, էս հորթից են հորթին, էս ձիուց էն ձիու վրա:

Խչոյենց Գալոյի տղերքն էնքան տվին իրենց տավարին, որի պոզը հանեցին, որի աչքը քոռացրին, որի կողերը ջարդեցին. քանի՞ հորթ ու մոզի ոտի տակ զնաց: Բա ձենե՞ րը, գոմը վերցրել էր: Էլ խրիսնոց, էլ գոռոց, էլ բառաչոց, մի խոսքով՝ էնպես բան, որ մարդ չի էլ հավատում, թե եղան բան պատահած լինի: Բայց իրողություն է, դեպքը պատահել է իմ հայրենի գյուղում:

Ճարները կտրվեց, նստեցին, խորհուրդ արին՝ ինչ անեն, որ եղ անտեր աղվեսը գոմից դուրս գա: Ասին՝ էլ հնարք չկա եղ անտերի ձեռքից պրծնելու, մեր տավարը կոտորվեց, մենք էլ ջանահան եղանք: Բերեք շունը ներս առնենք, գերանդիները շարենք գոմի դրան առաջ: Աղվեսը շնից կվախենա, կգա դռնից կփախչի: Դուրս փախչելիս գերանդիները կամ վիզը կզցի կամ ոտները:

Լավ էին մտածել, եղան էլ արին: Բերին շունը գոմը զցեցին, գոմի դրան մեջ խաչ ու մաչ շարեցին գերանդիներն ու շունը բաց թողին: Շունն աղվեսի հոտն առավ, հաշելով ընկավ գոմի մեջ: Աղվեսն իրեն հավաքեց, կես հավը բերանում վազեց դեպի դուրը ու մի ցատկումով թռավ գերանդիների վրայից դեպի դուրս, շունը նրա հետևից, բայց խեղճ կենդանին ընկավ գերանդուն և ոտը վիրավորեց: Էդ պրծնելն էր, որ պրծան անպիտան աղվեսի ձեռքից:

Ճիշտ է՝ աղվեսի ձեռքից պրծան, բայց զյուղի բերանն ընկան, մի այնպիսի բերան, որից երբեք պրծնել չկա:

Էդ հո վաղուցվա անցած զնացած բան է, բայց «Խչոյենց Գալոյի աղվեսը» առակ է դառել: